

5. §. A külföldi jogi személyek jogképessége.

A jogi személyek nemzetközi jogi helyzete szempontjából kiemeltük, hogy a jogalanyiség elismerése és a jogi személyeket megillető jogositványok bírása két egymástól független elbírálás alá eső kérdés.

Az előbbi szakaszban végeredményként leszögeztük, hogy az elismerés nem jogosítja fel a külföldi jogi személyt arra, hogy az elismerő állam területén jogi aktivitást is kifejtсен.

A külföldi jogi személynek valamely külállamban elfoglalt jogi helyzetétől fog függeni, hogy az illető állam területén milyen jogi aktivitás kifejtésére lesz feljogosítva.

A jogi személyek jogi helyzetének tárgyalása előtt utalni kell újólág azon körülményre, hogy valamely külföldi jogi személy szociális tevékenységének folytatásra vonatkozó engedély és a jogi aktivitás megengedése elvileg egymástól külön álló kérdés.

Amint az elismerés még önmagában nem jelenti a magánjogi jogképesség megadását, épúgy a jogképesség megadása nem inolválja a szociális tevékenységre vonatkozó engedélyt.

A magánjogi jogképesség és a szociális tevékenység egymástól külön álló voltát a nemzetközi bírósági gyakorlat is egész határozottsággal kiemeli.

Igy a turini legfőbb semmitőszék a maga ítéletében (1882. november 18.) világosan distingvál;

„L' amettere i corpi morali esteri a godere dei diritti civili non vuol dire ametterli ad esercitare la loro funzioni ed a spiegare l' attività del proprio organismo, e in

altri termini, ad impiantare il loro istituto in Italia.,¹

Elvileg tehát leszögezendő, hogy a magánjogi jogképesség és a szociális tevékenység a nemzetközi jognak két külön álló kérdése. úgy annyira, hogy az utóbbi kérdés szabályozása nem is tartozik a Nkmj. uralmi területéhez, de a jogrendszer más ágához.

A szociális tevékenység feletti döntés vagy a nemzetközi közjog vagy a területiális közigazgatási jog uralmi területére tartozó kérdés. Így pl. azon eset eldöntése, mikor egy külföldi állam más állam területén állami funkciót akar végezni, konzulátust akar felállítani, a nemzetközi közjog szabályai szerint elbírálandó jogkérdést fog képezni.

A magánjogi célú egyesületek szociális tevékenységére vonatkozó jogosultság megadása vagy az általános területiális közigazgatási jog, vagy az egyes területiális ipar-törvények rendelkezései alá tartozik.

Egész általánosságban tehát azt mondhatjuk, hogy a külföldi jogi személyek szociális tevékenységének engedése az államrendészet területére tartozó kérdés.²

Éppen erre való tekintettel azon állam területiális jogszabályai lesznek irányadók, amelynek a területén a külföldi jogi személy a maga szociális tevékenységét akarja kifejteni.

Ha valamely állam illetékes hatósága úgy találja, hogy a külföldi jogi személy az ő területén oly tevékenységet akar kifejteni, amely az államra nézve veszélyes, úgy azt nem engedélyezheti.

Itt egy egész sajátságos helyzettel állunk szemben. Esetleg előfordulhat, hogy egy külföldi jogi személy szociális tevékenységének folytatása, habár az érvényben lévő törvényekkel nem is ellenkezik, még sem lehet kívánatos. Ez esetben természetesen az illető állam meg fogja tagadni a szociális tevékenység folytatására vonatkozó engedélyt a külföldi jogi személytől. Példa erre a külföldi életbiztosító társaságok működése, ha az valamely állam területére nem kívánatos.

Éppen ebben leli magyarázatát azon körülmény, hogy adott esetben az állam a külföldi jogi személyek szociális működésének engedélyezését külön rendészeti

¹ Idézve Mamelok nyomán, i. m. 60. l.

² Mamelok, i. m. 59 és kl.

szempontból bírálja el és hogy a szociális tevékenység megkezdését és folytatását külön engedélyezéstől teszi függővé.

Sőt tovább menve az engedélyezési eljárás során megejtett mérlegelés eredményétől függetlenül is megtiltható a szociális tevékenység megkezdése, esetleg folytatása, az esetben, ha a jogi személy működése valamely állam tiltó törvényeinek rendelkezéseivel ellenkezik.

Az engedély megtagadásának egész más jogi indoka lesz, ezen utóbbi esetekben, mint az előbb említettekben. Az ilyen külföldi jogi személy működése kifejezetten törvényi rendelkezésekbe ütköző.

Míg az előbbi esetekben az engedély megtagadásának indoka rendészeti, ipar és gazdaság politikai szempont fenn forgása, addig az utóbbi esetekben a megtagadás általános jogpolitikai és jogelvi okára vezethető vissza. A külföldi jogi személy működése ez esetben tiltó törvényekkel állana ellentétben. Ide tartozó esetek azok, amelyekre műkifejezéssel azt mondhatjuk, hogy a külföldi jogi személyek működése területális „ordre public“-ba ütközik.

A külföldi jogi személyek szociális tevékenységének megkezdésére vonatkozó tilalom nyugodhat továbbá az alapon is, hogy a tervezett működés a nemzetközi „ordre public“-be ütköző. Ilyen lenne pl. egy kalózkodásra, vagy rabszolga kereskedés üzésére alakult kereskedelmi társaság.

Igaz ugyan, hogy azt mondtuk, miszerint a külföldi jogi személyek elismerése és a szociális tevékenység megkezdésére vonatkozó engedély megadása egymástól külön álló dolog, mindazonáltal a kettő mégis össze függ. A jogi személyek szociális céljának mégis nagy befolyása van a külföldi jogi személyek elismerésénél. A gyakorlatban a kettő mégis egymásra kölcsön hatásban áll.

A külföldi jogi személyek nemzetközi jogi helyzete tekintetében végső eredmény az lesz, hogy ha a külföldi jogi személy elismerése megtörténik, továbbá, ha a szociális tevékenység megkezdése és folytatása tekintetében a működési állam nehézségeket támaszt, akkor kerül csak a sor a jogi aktivitásra. A jogi aktivitásra, mint említettük, a magánjogi képesség a különböző mérve szerint

különböző terjedelmű jogosítványok foglalatából alakulhat ki.

A külföldi jogi személyek jogképessége tekintetében bizonyos általános alapelvek vannak.

Ilyen alapelv elsősorban is, hogy a jogi személy külföldön nem igényelhet a maga számára több jogot, mint amennyit saját honi államában élvez. Ha personális statútuma jogképessége tekintetében korlátozást tartalmaz, ez a külföldön is fenn áll, habár a külföldi jog ilyen korlátozást nem is ismer. Viszont a külföldi jogi személyek nem hivatkozhatnak azon privilégiumokra, amelyek őket saját honi joguk értelmében megilletik.¹

A privilégiumokkal kapcsolatosan felmerül az a kérdés, hogy a belföldi jogi személyeket megillető privilégiumokra számot tarthatnak-e a külföldi jogi személyek is?

A kérdést ilyen formában általánosságban nem lehet eldönteni. A kérdést a kedvezményezett jogi személyre való tekintettel mindig külön kell mérlegelni. Így például az államkincstár számára fennálló privilégiumok csak a belföldi államkincstárt illetik meg. Ez a nemzetközi jogban uralkodó felfogás értelmében vitán kívül áll.

Nem ily kétségtelen a belföldi kegyes alapítványok számára adott privilégiumokra vonatkozólag a helyzet. E tekintetben a nézetek megoszlanak. Az uralkodó nézet szerint ezek a külföldi alapítványokat is megilletik. A kisebbségi vélemény ezzel szemben ezt tagadja, mivel ez kifejezetten és kizárólag, csak a belföldi kegyes alapítványok részére adott kedvezménynek tekinthető.²

Találunk mindkét irányban megnyilatkozó gyakorlatot. A württembergi legfőbb bíróság pl. olyként döntött, hogy a külföldi kegyes alapítványokat is megilleti a 40 évi elévülésre vonatkozó kivételes jogszabályra való hivatkozási jog.³

Az osztrák jog gyakorlatában viszont az ellenkező felfogás érvényesül.⁴

¹ Walker, i. m. 137. l. 10. j.-ben felsorolt irodalmat. Privilégium a ius singulare-vel egyenlő értelmű e vonatkozásban. Mamelok. i. m. 88. l.

² Walker, i. m. 137. l.

³ Mamelok, i. m. 89. l. 1. j.

⁴ Walker, i. m. 137. l.

Véleményünk szerint a *ius singulare* alkalmazására vonatkozó szabályok mindig megszorítólag magyarázandó.

A belföldi jogi személyekre vonatkozó kivételes jogszabályoknak a külföldi jogi személyekre leendő alkalmazásánál még egy általános szempont is szerepet játszik.

A privilégiumnak a külföldi jogi személyek számára való koncedálásánál minden esetben összehasonlítást kell tenni azzal a helyzettel, amit ezek számára saját statutuumaik biztosítanak. Amennyiben saját honi jogszabályaik értelmében nincs hasonló privilégizált helyzetük, külföldön sem élvezhetnek ilyent. A nemzetközi jog általános szabálya ugyanis, hogy a jogi személyek külföldön nem lehetnek kedvezményezettebb helyzetben, mint amilyen-nel saját honi joguk alapján rendelkeznek.

Ez az elvi egyenlőség lehet csak az a szint, amelyhez a kül- és belföldi jogi személyek jogképességének mértéke igazodhatik.

Ezen elvi egyenlőségnek azonban a jogalkalmazási ország területiális törvénye derogálhat, különböző állam-biztonsági gazdasági és szociális szempontok érvényesítése érdekében. Különösen igazolt ennek szüksége a külföldi közjogi jogi személyek közjogi jogosítványainak gyakorlásánál. De esetleg indokolt lehet a külföldi magánjogi egyesületeknél is. Példa erre a fennebb említett külföldi élet- és egyéb biztosító társaságok esete.

Alább külön fogjuk részletezni azon jogosítványokat, amelyekből a külföldi jogi személyek jogképessége kialakul. Mindenesetre mint minimumot kell leszögezni, hogy meg kell adni a külföldi jogi személyek számára mindazon jogosítványokat, amelyek a jogi személyiség, a jogalanyiság fogalmához akként fűződnek, hogy ezek nélkül az egyáltalában nem létezhetik.

A legelső kívánalom e tekintetben azon jogosítványok biztosítása, hogy személyiségük jogát a bíróságok előtt megvédhessék. E nélkül elismertetésük üres forma-ság, tartalom nélküli valami lenne.

A bíróság előtti eljárásra vonatkozó jog, perképesség elnevezés alatt ismeretes. Ennek két faja van, u. m. a perbeli jog és cselekvőképesség. Ez a megkülönböztetés

a magánjogi jog és cselekvőképesség közötti megkülönböztetésnek megfelelő perjogi disztinkció.

Perbeli jogképesség jelenti azon képességet, hogy az ezzel bíró jogalany, mint jogosított vagy kötelezett perviszonyban állhat.

„Perbeli jogképesség azt a képességet jelenti, hogy valaki a perben oly tényezőként szerepelhet, amelynek érdekében és az ő meghallgatásával a jogvédelem adatik. Különösen jelenti azt, mert ez a leggyakoribb, hogy a perben fel- és alperes lehet.“¹

A perbeli cselekvőképesség jelenti a bíróság előtt való megjelenési jogot, azon jogosultságot, hogy a fél, akár személyesen, akár meghatalmazott útján, akarali kinyilatkoztatásokat tegyen saját vagy más ügyére kiható erővel.

Kérdés, hogy az elismert külföldi jogi személyeknek ezen képességek mennyiben állanak rendelkezésére?

A NKmj. tudományában és a jog gyakorlatban nincs a tekintetben vélemény eltérés, hogy az elismert külföldi jogi személyeket a perbeli jogképesség megilleti. Általános az a felfogás, hogy a külföldi jogi személyeknek feltétlenül meg kell adni azon képességet, melynél fogva a bíróságok előtt fel vagy alperesekként felléphetnek. Ez a külföldi jogi személyek elismerésének nélkülözhetetlen, minimális feltétele.

Ha ez nem volna így, akkor a lex fori nem is tekinthetné jogi személyt jogilag létező személynek egyáltalában. A perbeli jogképesség a gyakorlatban a magánjogi jogképességet jelenti. Aki perben félként nem szerepelhet, annak jogai és kötelességei gyakorlati értékkel nem is bírnak, nem állván rendelkezésére a kikényszerítés jogeszközei.

Viszont pedig más oldalról meg a magánjogi igény képezi bázisát a perjogi jogképességnek. Akinek nincsenek a magánjog szerint megkonstitulált jogai és kötelességei azt az ítélet sem ruházhatja fel ilyennel.

A perbeli jogképesség nélkül a jogi személyek jogszerzési aktusainak sem volna meg a célzott jogihatása. Hiába kötne jogügyleteket a jogiszemély, ha az ezekből származó jogigényeit külföldi bíróság előtt felperesként

¹ Magyary Géza, Magyar Polgári Perjog. 2. K. 156. 1.

nem érvényesíthetné. A nemzetközi forgalomban ugyanis a jogi személyek gyakran kötnek idegen állampolgárokkal oly jogügyleteket, amelyekből igen sok esetben idegen bíróságok előtt lesznek kénytelenek perelni.

A perbeli jogképesség elismerése a külföldi jogi személyekre vonatkozólag általános jogszabályként emelhető ki.

Ez azonban nem áll utjában annak, hogy érvényesülését föntartási záradék ki ne zárhassa. Ennek jogi hatása adott esetben a jogképesség részleges megtagadásával egyenlő.

A perjogi jogképességre nézve itt is áll a perjog azon általános szabálya, hogy ez nem esik mindig össze a perbe vitt magánjogi viszonyra vonatkozó képességgel.

Előfordul ugyanis, hogy egyes jogi személyek magánjogi képessége korlátozva van. A külföldi jogi személyek például a *lex loci* területén ki lehetnek zárva az ingatlan szerzésből, vagy azon jogositványból, hogy törvényes örökösödés címén jogokat szerezzenek. Perbeli jogképességük azonban ez esetre sem hiányzik.

A perbeli jogképességre vonatkozólag a legtöbbször külön nemzetközi szerződések is intézkednek, amelyekben a szerződő államok egymás alattvalóinak a perbeli jogképességet kölcsönösen biztosítják.

Háboru előtt nálunk is volt több olyan nemzetközi szerződés becikkelyezve, amelynek értelmében a szerbiai, bulgáriai, németországi, svájci, orosz, belga, olasz részvénytársaságok és egyéb kereskedelmi, ipari, pénzügyi társaságok az esetre, ha a szerződő külállamok területén székhellyel bírtak, és ezeknek törvényei értelmében jogszerűleg fenn állottak, nálunk, mint fel vagy alperesek perben állhattak.

Igen jellegzetesek a szerbiai és bulgáriai nemzetközi szerződések. Ezekben a perbeli jogképesség a magánjogi jogképességtől függetlenül biztosított az ezen területeken lévő erkölcsi személyek számára. Ezeknek ingatlan szerzési képessége ugyanis elismerésre nem talált, de perbeli jogképességük azért nem hiányzott.¹

¹ Kovács Marcel i. m. I. K. 108 és ki.

Amíg a külföldi jogi személyek perbeli jogképessége tekintetében a vélemények egybehangzók, addig a perbeli cselekvőképességre nézve nem így áll a dolog.

A perbeli cselekvőképesség, bár nem esik teljesen össze a magánjogi cselekvőképességgel, mindazon által lényegében ez mégis az általános szerződő-képességnek a folyománya.¹

Akinek magánjogi cselekvőképessége hiányzik az a perben sem tehet joghatályos kinyilatkoztatásokat.

A perbeli cselekvőképesség elismerése tekintetében minden azon fordul meg, hogy elvileg elismerjük-e a külföldi jogi személyek cselekvőképességét vagy sem.

Azon célból, hogy a helyzetet tisztázhassuk, két részre kell osztani a felvetett kérdés egész komplexumát.

Először meg kell vizsgálni azt, hogy miként áll a helyzet a jogi személyek cselekvőképességével általában. Van-e a jogi személyeknek cselekvőképessége egyáltalában és meg van-e az ezen nyugvó perbeli cselekvőképesség.

Azután mérlegelni kell azt, hogy van-e a külföldi jogi személyeknek oly cselekvőképessége, amely minden territoriális vonatkozástól függetlenül elismertetik. Amennyiben igen, úgy a külföldi jogi személy perbeli cselekvőképességének az elismerése sem ütközik jogi akadályokba.

A jogi személyek cselekvőképessége tehát oly primordiárius kérdés, amelyen a jogi személyek perbeli cselekvőképessége nyugszik. Vizsgáljuk legelőször e kérdést.

A modern magánjogi tudomány mai állása mellett a jogi személyek cselekvőképessége vitán felül álló kérdés.

A reális léttel bíró jogi személy szerveinek jogi helyzete a mai magánjogi doktrinában tisztázva van. A képviselő és a jogi személy szervének jogi helyzete közötti különbség élesen kidomborodik.

E felfogásnak a cselekvőképesség szempontjából minket jelenleg érdeklő eredménye, hogy a jogi személy

¹ Hasonló elven épül fel a Pp. (1911 t. c.) 71 §-a, amely szakasz a perbeli cselekvőképesség tekintetében kimondja: „Perbeli cselekvőképessége mindenkinek van, aki szerződéssel kötelezheti magát.”

szerveinek akarata mint a jogi személy akarata jelentkezik. Amennyiben a jogi személy törvényes szervei a törvények és az alapszabályok által előírt módon és keretek között járnak el, cselekvéseiknek olyan jogi hatása van, mint a jogi személyek cselekvéseinek.¹

A jogi személyek cselekvőképességének mérvére nézve a törvények és a szervezeti szabályaik adják meg a normatívumot. A jogi személyek cselekvőképessége a speciálitás elve által van korlátozva. Ez azt jelenti, hogy szervezeti szabályaik által körülhatárolt cél szempontjából determinált cselekvőképessége van a jogi személyeknek. A jogi személyek cselekvőképességének folyamánya a perbeli cselekvőképesség elismerése, természetesen azonban szintén csak ama bizonyos speciálitás elvének a korlátain belül.²

Midőn így a jogi személyek cselekvő és perbeli cselekvőképességének fogalma tisztázva van, azon további kérdés merül fel, hogy a jogi személyeknek ezen képességei nemzetközileg mennyiben jutnak jogi érvényesüléshez.

Az ezen kérdésben elfoglalandó álláspont attól függ, hogy a jogi személyek jogalanyiséga kérdésében milyen álláspontra helyezkedünk, a fikcionális vagy a realitási elméletet fogadjuk-e el.

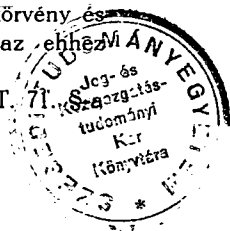
A fikcionális elmélet szempontjából a külföldi jogi személyeknek cselekvőképessége csak az abstrakciót végző állam jogrendszerében van és így a perbeli cselekvőképesség külföldön el nem ismerhető.

A realitási elmélet konzekvenciája ezzel szemben a cselekvőképességnek a jogi személyekre vonatkozó általános elismerése.

A külföldi jogi személyek perbeli cselekvőképesség-

¹ Ilyen értelemben foglal állást a Magyarország Magánjogi törvényjavaslata. (id. M. M. Tj.) 45. §. „A jogi személyek a törvény és szervezeti szabályaik korlátai között cselekvőképesek, ha az ehhez szükséges szerveik törvényszerűen ki vannak rendelve.”

² A jogi személyek perbeli cselekvőképességét a PPT. is elismeri. V. ö. Kovács Marcel, i. m. I. 113. l.

gének elismerése a reálitási elméleteknek logikai folyománya.¹

A külföldi jogi személy cselekvőképessége tekintetében is érvényesülnie kell a speciálitás elvének. Ez azt jelenti, hogy a külföldi jogi személyeknek e képessége csak a szervezeti szabályaik keretei között ismerhető el és azon általános korlátokon belül, amelyeket számukra a honi törvények állítanak fel. Ez már azon általános nemzetközi jogi tételből is önként folyik, hogy egy jogi személy sem bírhat külföldön több joggal, mint amennyit számára honi jogszabályai biztosítanak.

A mondottak alapján nem lehet kétséges, hogy a külföldi jogi személyek cselekvőképessége nemzetközi viszonylatban is elismerendő, a honi törvényeik és szervezeti szabályaik korlátaiban belül. Ez ezektől, mint reális léttel bíró jogalanyoktól meg nem tagadható.

Ennek egyetlen korlátja, hogy olyan természetű jogokat nem gyakorolhatnak és nem élvezhetnek, amelyek a jogalkalmazási állam „ordre public”-át veszélyeztetik.

A cselekvőképesség, mint általános és tágabb értelemben vett jogi fogalom, magában foglalja a szerződési vagy ügyletiképességet és a vétőképességet. („delictorum capacitas”).

Ügyletiképesség alatt értendő az ügyletek önálló megkötésére vonatkozó akarat kinyilatkoztatási képesség.

Vétőképesség jelenti a tilos cselekményekből eredő magánjogi felelősség viselésére vonatkozó képességet.

Ez a megkülönböztetés a német terminológiában elfogadott. A magánjog tudománya is ismeri ezen distinkciót, bár a közönséges jogi nyelvhasználat nem tette magáévá.²

¹ Az uralkodó elmélet nem ismeri el a külföldi jogi személyek cselekvő és perbeli cselekvőképességét. Walker, i. m., 134. l. 5. j. A reálitási elmélet alapján állván a külföldi jogi személyek perbeli cselekvőképességének elismerése előttünk nem kétséges.

² A M. M. Tj. a vétőképességet, mint külön jogi fogalmat nem illeszti be, hanem általánosságban a cselekvőképesség fogalmával operál.

A tiltott cselekmény és véten kártérítésről szóló 15. fejezet 1717. §-a kifejezetten cselekvőképességről beszél.

Ezen megkülönböztetés, illetve fogalmi elkülönítés alapján lássuk, hogy a külföldi jogi személyek ügyleti képességének elismerésével hogy áll a helyzet?

Érdekes, hogy a külföldi jogi személy ügyleti képességének elismerése tekintetében, még az elismerés ellenzői sem helyezkednek a teljes negáció álláspontjára. Bizonyos korlátolt mérvű ügyletiképesség elismerését ezek is föltétlenül szükségesnek tartják.

Bar nyomán¹ a külföldi jogi személy ügyletiképességének oly mérvű elismerése általánosan elfogadottnak mondható, hogy levelek, sürgönyök által vagy közvetítő személyek útján belföldiekkel ügyleteket köthetnek.

Természetes, hogy ezen szabály megint csak azon fenntartással foglalhat helyet, hogy ezeket az idegen állam az ordre public veszélyeztetése szempontjából el nem tiltja.²

A nemzetközi gazdasági életben számtalan ügylet létesül a belföldiek és külföldi jogi személyek között. A külföldi jogi személy ügyletiképességének az elismerése ennél fogva a forgalmi élet nélkülözhetetlen kívánalma. A külföldi jogi személyekkel kötött ügyletek érvényességét a nemzetközi forgalmi élet föltétlenül megkívánja. E nélkül a gazdasági javak nemzetközi kicserélésének lehetősége el sem képzelhető.

Föltétlenül el kell ismerni a külföldi jogi személyek ügyletkötési képességét azon szociális tevékenységének folyamatos aktusaiból eredő ügyletkötéseire nézve is, amelyeket szervezeti szabályai korlátai között végez. Nem kevésbé szükséges ennek elismerése a külföldi jogi személyeknek idegen területen végzett izolált és incidentális ügyletkötéseire vonatkozólag is.

Az elismerés mértéke, terjedelme a Bar féle állásponttal szemben határozottan kiterjedtebb körü ügyletkötési képesség elismerését követeli meg.

A külföldi jogi személyek cselekvőképességének elemzése kapcsán vizsgálnunk kell, hogy miként áll a dolog a külföldi jogi személyek vétőképességének nemzetközi jogi elismerése tekintetében.

¹ Theorie und Praxis des internationalen Privatrechts. Zweite umgearbeitete Ausgabe. I, k. 308. és kl.

² Walker, i. m. 135. l.; Mamelok, i. m. 79. l.

A vétőképeség szintén a nemzetközi magánjognak egyik általános vonatkozású és általános szabályokon felépülő kérdése. A vétőképeségnek a jogi személyekre vonatkozó kérdése csak ezen általános elvekkel összhangban oldható meg.

Az általános nemzetközi magánjog szabálya a tilos cselekményekből eredő magánjogi felelősségre vonatkozólag úgy szól, hogy a tilos cselekményekből származó magánjogi kötelezettség azon hely jogi szabályai szerint ítélendő meg, ahol a tilos cselekmény elkövetett. A felelősség tekintetében irányadó az ú. n. *lex loci delicti commissi*.¹

Kérdés, hogy a nemzetközi magánjog ezen általános szabálya helyt foglalhat-e a jogi személyekre vonatkozólag is?

Kétségtelenül igen!

A meg nem engedett cselekményekért való felelősség a jogi személyeknél is az elkövetési hely törvényei szerint igazodik. Ezen törvények fogják meghatározni, hogy mennyiben felelős a külföldi jogi személy az organumai által elkövetett tilos cselekményeiből kifolyólag.

Legelső előfeltétele annak, hogy a külföldi jogi személy felelősségéről *de jure* beszélni lehessen, hogy a kérdéses cselekmény az elkövetési hely törvényei szerint is magánjogi deliktumnak minősüljön. Ez egész természetes, mert ha nincs jogilag minősülő tilos cselekmény, nem lehet jogi felelősségről sem beszélni. A kártérítési kötelezettséget megállapító cselekmények jogellenes volta a felelősség tárgyi tényálladási elemét képezi.

Ezenkívül van a magánjogi deliktuális felelősségnek alanyi tényálladási eleme is, nevezetesen, hogy a *lex loci delicti commissi* a jogi személy vétőképeségét elismerje.

A külföldi jogi személyek vétőképeségének fennforgása tekintetében elsősorban is a jogi személyek személyes statutumai az irányadók. Ezek állapítják meg, hogy van-e a jogi személynek vétőképesége vagy sem. A *lex loci delicti commissi* is csak az esetre ismerheti el a külföldi jogi személy vétőképeségét, ha ilyennel per-

¹ Walker, i. m. 454. l.; Frankenstein, i. m. 202. l.

sonális statutuma értelmében bír. A jogi személyek státusára vonatkozó jogképeség a nemzetközi jogban úgy a fizikai, mint a jogi személyekre vonatkozólag mindig a personális statutumok alapján döntendő el.

A külföldi jogi személyek ez irányú felelőssége természetesen csak az esetre foglalhat helyet, ha a jogi személy szervének károsító cselekményéért való felelősége az általános magánjog elvei szerint is fennforog.

Az általános szabályok értelmében ugyanis a jogi személyek felelőssége szerveik tilos cselekményeiből kifolyólag csak akkor áll fenn, ha a jogi személy szerve, illetve a szerveinek tagja vagy más alapszabályszerű képviselője, a károsító cselekményt ügykörének ellátása közben okozta.¹

A jogi személy felelőségének feltétele tehát ezek szerint az, hogy az eljáró szerv a maga hatáskörét túl ne lépje. A külföldi jogi személyek hatásköre tekintetében personális statutumaik az irányadók. Ha ezek az eljáró és károsító cselekményt elkövető szerv hatáskörét megállapítják, úgy a külföldi jogi személy felelősége is megállapítható.²

A külföldi jogi személyek jogképeségének kérdése a mondottak alapján elvi alapjait illetőleg tisztázva van.

A külföldi jogi személyek deliktualis felelőségére vonatkozó szabály a következőképen konstruálható meg:

Felelős a külföldi jogi személy a szervei által elkövetett tilos cselekményekből kifolyólag, ha a *lex loci delicti comissi* figyelembe vétele mellett tilos cselekmény forog fenn. Ezen felelőség alapfeltétele azonban az, hogy a külföldi jogi személy vétőképeségét az elkövetési hely jogszabályai is elismerjék.

A vétőképeség, illetve az ebből folyó felelőség megállapításánál a külföldi jogi személy honi joga lesz a mérték adó.

A külföldi jogi személy felelősége csak azon szervének meg nem engedett cselekményeiből kifolyólag áll

¹ Ez a jogelv van leszögezve a M. M. T.J. 67. §. j.-ában.

² Hasonló értelemben foglal állást Mamelok, i. m. 90. és kl. Ugyan ilyen eredményre jut Frankenstein az elsődleges és másodlagos kapcsolódási pontok segítségül hívásával, i. m. 488. l.

fenn, amelyeket azok a részükre biztosított hatáskörükben eljárva végeztek. A hatáskör betartása tekintetében a külföldi jogi személy honi joga, az országos törvényeik és szervezeti szabályaik az irányadók.

A kérdés tárgyalása nem fejezhető azonban be anélkül, hogy meg ne állapítsanak, hogy mire terjed ki az elismert külföldi jogi személy jogképessége. Mit jelent tartalmilag ez a jogképesség?

Az egyes államoknak minden esetre meg van az a joga, hogy a külföldi jogi személyek jogképességét a nemzeti jogi személyek jogképességéhez viszonyítva korlátozhassa. Valamint a külföldi fizikai, úgy a jogi személyek jogképességét is jogosult minden állam korlátozni. Az erre vonatkozó jog egy államtól sem tagadható meg. Minden államban lehetnek és vannak is olyan természetű jogosítványok, amelyeknek idegenek által való gyakorlása veszélyt jelentene az illető államra nézve, akár fizikai, akár jogi személy legyen annak jogosított alanya.

Sőt továbbmenve azt mondhatjuk, hogy sok esetben indokolt a külföldi jogi személyekkel szemben oly korlátozások felállítását, amelyeknek szüksége fizikai személyekkel szemben egyáltalában fenn nem forog.

Valamely állam gazdasági életére, polgárainak szociális helyzetére sokkal veszélyesebb lehet a külföldi jogi személyek, egyesületek, jogi ténykedése, mint a külföldi fizikai személyeké.

A külföldi jogi személyekre vonatkozó eme speciális korlátozások azok, amelyek minket jelenleg érdekelnek.

Közelebbről a magánjogi külföldi jogi személyek jogképességének korlátozásairól van szó.

A külföldi jogi személyekre vonatkozó azon korlátozások, amelyek a jogi személyekre nézve nagy vagyoni és gazdasági jelentőséggel bírnak, az ingatlan tulajdon-szerzési és az öröklési képesség korlátozása.

Nézzük először az ingatlan tulajdon szerzésére vonatkozó korlátozást. Mennyiben vonatkozik ez a külföldi jogi személyekre? Ezen korlátozással egyenlő elvi elbírálás alá esik az egyes államok jogrendszerének a hasznélvezet és más dologi jogok szerzésére vonatkozó korlátozása.

Az egyes államok ide vonatkozó joga kétségtelenül indokolt. A külföldi jogi személyek tulajdonában lévő vagyon feletti rendelkezési jog ez által az állampolgároktól e révén elvonatik. Ez, birtok és szociálpolitikai szempontból az államra nézve veszélyt jelenthet, vagy legalább is nem kívánatos.

Az illető államok mérlegelésétől függő kérdés az, hogy az egyes államok ezen korlátozásokat milyen keretek között állítják fel, itt mindig igen fontos gazdasági és szociálpolitikai megfontolások után döntenek. Ezek a korlátozások az egyes territoriális törvényi intézkedésekben nyernek kifejezést. Ezeknek a törvényi rendelkezéseknek az ismertetése a Nkmj. szempontjából nem bír fontossággal.

A Nkmj-ra tartozó kérdés annak elbírálása lesz, hogy a külföldi jogi személyek tulajdon szerzésére vonatkozó egyes eltérő törvényhozási rendelkezések összeütközése esetében, midőn az ú. n. „conflicts of laws“ esete forog fenn, mi legyen az alkalmazandó jogszabály?

Mikor fordulhat elő ilyen összeütközés?

Ennek esete akkor áll elő, midőn a külföldi jogi személy personális statutuma, (a *lex nationalis*) és a territoriális jog (az ú. n. *lex rei sitae*) között a tulajdonszerzés korlátozása tekintetében összeütközés van.

A *lex rei sitae* kimondhatja pl. a külföldi jogi személy tulajdon szerzési képtelenségét, míg a personális statutum a jogi személyekre vonatkozó ilyen korlátozást nem ismer.

Kérdés melyik törvény, a *lex nationalis* vagy a *lex territoriális* rendelkezéseit kell alkalmazni?

Itt ismét azon esettel állunk szemben, midőn egy oly kérdésről van szó, amely bár speciálisan a külföldi jogi személyekre vonatkozik, de mégis csak úgy dönthető el, ha a Nkmj. általános szabályaiból indulunk ki.

Ez kimondja ugyanis, hogy az ingatlanokra vonatkozó dologi jogok mindig azon hely törvényei szerint bírálandók el, ahol az ingatlanok fekszenek.¹ Ez a Nkmj.-ban az ú. n. *lex rei sitae* elve.

¹ Walker, i. m. 289. és kl.

Ezen általános elvet kell alkalmazni az esetre is, midőn a külföldi jogi személy ingatlan szerzésének korlátozására vonatkozó personalis statutuma összeütközésbe jut a *lex rei sitae*-vel. Ilyen esetben mindig a *lex rei sitae* lesz alkalmazandó. Ez a Nkmj. általános szabályai értelmében derrogál a külföldi jogi személy personalis statutumainak.

A *lex rei sitae*, mint territoriális jog, a külföldi jogi személyek ingatlan szerzési képességének korlátozása tekintetében minden esetben alkalmazásra talál.

Nézzük, hogy ezen általánosságban kifejtett elv a magyar jogban is érvényesül-e?

A magyar jogban érvényes jogszabályok kizárják a külföldi jogi személyek bizonyos fajaira nézve az ingatlan szerzési képességet.

A magyar jog a nemzeti erkölcsi személyek egyikenél-másikánál szintén nem ismeri el az ingatlan szerzési képességet. Így pl. a r. k. szerzetrendek, (a szegénységi fogadalmat tett r. k. szerzetesek) nem szerezhettek ingatlanokat. Hasonlóként az 1854. évi bánya törvény 8. §-a értelmében bizonyos bányahatósági hivatalnokok és hozzátartozóik nem szerezhetik meg a bánya birtokra vonatkozó jogot.

Az ingatlan szerzés ezen korlátozásai hasonló célú külföldi erkölcsi személyekre is föltétlenül kiterjesztendők. Ezt a Nkmj. azon általános szabálya követeli meg, amely úgy szól, hogy a külföldi jogi személyek jogi helyzete egy államban sem lehet kedvezőbb, mint amilyen a hasonló célú nemzeti jogi személyeké.

Hiába engedné meg a külföldi jogi személyek personalis statutuma a hasonló típusu jogi személyek tulajdonszerzését, a magyar jog, mint *lex rei sitae* derrogálna ennek.

Amennyiben hasonló típusú külföldi jogi személyek az ő personalis statutumaikra hivatkozva ingatlanszerzési képességük elismerését kívánják, ezt meg kellene tőlük tagadni a Nkmj. azon általános elvére való hivatkozással, hogy a magyar törvény, mint *lex rei sitae* ezt kizárja.

De más elvi akadályai is volnának a külföldi jogi személyekre vonatkozó ily tartalmú *lex nationalis* érvénye-

sülésének. A magyar tételes jognak a jogi személyek ingatlan szerzését korlátozó idézett rendelkezései abszolút tiltó jogszabály jellegével bírnak. Ezek, mint ilyenek, feltétlenül kizárják az ellentétes természetű külföldi jog alkalmazását.

Végül még más szempont is szól az ellentétes természetű külföldi jog alkalmazása ellen.

Annak, hogy egy külföldi jogi személy valamely államban ingatlant szerezzen, nemcsak jogi akadályai lehetnek, t. i. a tulajdonserzési képesség hiányában gyökerező jogi akadályok, de lehetnek államjogi akadályai is. Ilyenek az egyes nemzetközi szerződésekben vannak lefektetve és kifejezésre juttatva. Ennek indoka igen sok esetben a retorzió.

Erre igen jellegzetes példa van a magyar jogban is. A szerbiai és bulgáriai területen lévő alapítványok, testületek és általában erkölcsi személyek, — a kereskedelmi és biztosító társaságok kivételével, — nem szerezhettek a háboru előtt Magyarország területén sem ingyen, sem ellenszolgáltatás mellett ingatlanjavakat. Az 1911. II., illetve az 1897. XIX. tc.-ben becikkelyezett kereskedelmi szerződések rendelkeztek ekként ide vonatkozólag.¹

A magyar jogra vonatkozó általános szabályt úgy formulázhatjuk, hogy a külföldi jogi személyek ingatlan szerzési képességét a magyar törvény, — amennyiben ez irányban mint tiltó törvény intézkedik, — kizárja. Ez a törvény, mint *lex rei sitae* a külföldi jogi személyek persónális statutumainak feltétlenül derogál.

Ez a megoldás összhangban van a magyar jognak általános érvényű Nkmj. i szabályával. A dologi jogok megítélése tekintetében ugyanis nemzetközi vonatkozásban itt is a *lex rei sitae* érvényesül. Ez az Optk. 300. §.- és az Orszb. ért. 21. §.-ainak rendelkezései alapján kétségen kívül áll.

A külföldi jogi személyekre nézve kifejtett speciális tételünk tehát ezek alapján teljes összhangban van a magyar magánjog általános nemzetközi vonatkozású szabályaival.

¹ Kovács Marcell, i. m. I. K. 108. I.

A külföldi jogi személyek jog képességének tartalmi korlátozásai közé tartozik a jogi személyek utáni öröklési képtelenség. Az ide vonatkozó szabályokat két részre kell osztani.

E kérdésnek ép úgy, mint minden nemzetközi vonatkozású problémának, megvan a maga intern és extern oldala. Territoriális és kollizionális szabályok állanak itt is egymással szemben.

Az egyes territoriális jogszabályok különböző módon rendelkezhetnek a tekintetben, hogy mi történjék a megszűnt jogi személy vagyonával. Ez azonban a nemzetközi jogot nem érinti. Legfőleg az összehasonlító magánjog szempontjából lehet ez érdekes és tanulságos. Ezen szabályok területi érvénye azonban az állami szuverénitás határaival összeesik és így a nemzetközi jog uralmi területébe nem is tartozik.

A megszűnt jogi személy vagyonának jogi sorsa a nemzetközi magánjog szempontjából akkor nyer aktuálitást, ha egy ilyen megszűnt külföldi jogi személynek valamely idegen állam területén vagyona van.

A nemzetközi magánjogot érdeklő kérdés, hogy mi történjék a külföldi jogi személynek valamely idegen állam területén uratlanná lett vagyonával.

Két lehetőséggel kell számolnunk. Lehetséges, hogy az ilyen vagyon a külföldi jogi személy honi államának kincstárára száll. Viszont megvan a lehetősége és jogi alapja annak is, hogy az így alanyát veszített külföldi jogi személy vagyona idegen államkincstárra szálljon.

Az első irányú felfogás azon elvi alapon épül fel, hogy valamely külföldi jogi személy jogképességének megszűnése még nem biztosít igényt az idegen állam kincstárának arra, hogy a külföldi jogi személynek az illető állam területén fekvő javait a maga számára igényelje. Ezek, mint szerzett jogok továbbra is fennmaradnak, s mint a megszűnt külföldi jogi személy államának fiskusát a nacionalitás jogi kapcsolata alapján megilletik.

Ezzel szemben áll a másik általában elfogadott és inkább helyeselhető álláspont, melynélfogva az idegen állam, — a saját felségjogára hivatkozva, — megtagadhatja a külföldi jogi személy honi államának azon jogát, hogy

a jogi személy megszűnése révén alany nélkülivé lett vagyont a maga számára szerezze meg.

A honi államnak a megszűnt és saját nacionálitásával bíró jogi személyek vagyonára vonatkozó joga lényegében egy közjogias színezetű okkupacionális jog.

Itt azonban a különböző állami szuverenitások határainak és kollízióinak kérdése is figyelembe jön.

Az idegen állami szuverenitás szabja meg e kérdésben a határt, úgy, hogy a külföldi állam a szuverenitása alapján nem követelheti az idegen megszűnt honi jogi személyének vagyonát.

A legtöbb államban tényleg az a felfogás érvényesül, hogy a külföldi jogi személy fiskusának háramlási joga csak saját területén áll fenn.

Ezen felfogás konzekvenciája lesz azon tétel, hogy a megszűnt külföldi jogi személy vagyona azon államé lesz, amelynek területén fekszik.

Minden államnak jogában áll, hogy a megszűnt külföldi jogi személynek az ő területén fekvő vagyona feletti rendelkezési jogot a maga számára tarisa fenn. A jogi rendelkezés mikéntje tekintetében ismét a territoriális törvényhozási rendelkezések lesznek az irányadók.

Az idevonatkozó egyes territoriális rendelkezések közül, mint specifikus tartalmú említendő a több államban elfogadott u. n. „droit d' épave“

Ezen jogositvány lényege abban áll, hogy a megszűnt külföldi jogi személy vagyona azon államra száll, amelynek területén ez a vagyon volt. Ezen jog alapján a megszűnt külföldi jogi személy vagyonát az ezen joggal élő állam egyszerűen bevonja. Az alany nélkül maradt vagyon sorsa más nem lehet.

Az állam ezen joga kizár minden más irányú rendelkezést és a vagyont megszerző államot a felhasználás tekintetében nem köti semmi néven nevezendő korlát. Ez az u. n. „droit d' épave“ lényege.

A „droit d' épave“-t alkalmazta Németország, ahol ez általános gyakorlat volt. Ennek bizonyítékát képezik azok a nemzetközi szerződések, amelyeket Németország egyes idegen államokkal kötött, ezen jogáról való lemondás tárgyában. Ilyen nemzetközi szerződés volt a

badeni nagyhercegség és Svájc között kötött szerződés, 1852-ben.¹

A Bgb. meghozatala után e téren is megváltozott a helyzet. A 45-46. §§-ok határozottan intézkednek a tekintetben, hogy mi történjék a megszűnt jogi személy vagyonaival.

Igy pl. a megszűnt egyesületnél ki van mondva, hogy amennyiben a megszűnés folytán a vagyona az állam kincstárra száll, ez köteles a vagyont lehetőleg a megszűnt egyesület céljával azonos célú rendeltetéshez juttatni.

A megszűnt külföldi jogi személy vagyónának hova fordítása tekintetében ez mint területiális jogszabály jut alkalmazáshoz.

A német jog álláspontja értelmében azonban a megszűnt jogi személy rendelkezése a vagyon hováfordítása tekintetében respektálandó. Ez az államot bizonyos mértékben köti. Ez nemzetközi viszonylatban is érvényesül. Ha egy megszűnt külföldi jogi személy a megszűnés esetére olyan intézkedést ott, amely a területiális német törvényekkel nem ellenkezik, az a német jog ezen szabálya értelmében a német kincstár háramlási jogát módosítja, esetleg kizárja. Ettől kezdve tehát a „droit d'épave” érvényesüléséről nem lehet Németországban beszélni.

Hasonlóan ismerte és gyakorolta ezen jogot Franciaország is. Így Franciaország Ausztriával szemben a Jezuita rend megszüntetése alkalmából élt ezen jogával.

Érdekes, hogy Franciaország régi joga a szuverénnel szemben kivételt tett a „droit d'aubaine“-re vonatkozólag. Ilyen kivételt élvezett az angol király és a lotharingiai herceg.

Később VIII. Károly óta az idegen szuverének ezen mentessége megszűnt és ezekkel szemben a „droit d'aubaine” ép úgy helyet foglal, mint a más egyesekkel szemben.

A „droit d'aubaine“-t, amelynek egyik utolsó maradványa volt a „droit d'épave”, az 1819. július 14-iki törvény helyezte hatályon kívül Franciaországban, amely törvény eltörölte a Code Civil-nek e kérdésre vonatkozó 726. §-át.²

¹ Mamelok, i. m. 143. l.; Walker, i. m. 138. l.

² Pillet, Pers. morales 317. l.

A „droit d' épave“ jogintézménye a modern fogalom szerint már csak mint hatályon kívül álló jogtörténeti emlék szerepel. Ennek a jognak mai érvénye jogpolitikai szempontból a mai felfogás mellett túlhaladott álláspont. Ha mindazonáltal egyes államban, mint lex territoriális érvényben volna, nemzetközi vonatkozásban is alkalmazásra találna.

Amennyiben az egyes államokban érvényben lévő jogok nem ismerik a „droit d' épave“-t, úgy a megszűnt külföldi jogi személyek vagyónának jogi sorsára vonatkozólag azon állam rendelkezései lesznek az irányadók, amelynek területén a vagyon fekszik.

Az egyes territoriális törvényi rendelkezések ismeretése ismét nem tartozik jelen dolgozatunk körébe.

Újból ismételjük azonban a nemzetközi jogra vonatkozó megállapításaink végeredményeként, hogy a külföldi jogi személy államának háramlási joga semmiesetre sem foglalhat helyet.

A külföldi jogi személy personális statutuma (lex nationális) és a lex territoriális kollidál. Az utóbbi derrogál az előbbinek.

A magyar jog, mint territoriális jog, ily kollízió esetén szintén alkalmazásra találhat. Vizsgáljuk meg, hogy mi itten a jogi helyzet.

A magyar magánjog általános szabálya, — miként a legtöbb jogrendszerben érvényben lévő idevonatkozó jogtétel — akként szól, hogy a jogi személyek után nincs helye sem törvényes, sem végrendeleti öröklésnek. A fennmaradó vagyon sorsa tekintetében a törvény, illetve ennek rendelkezésein belül, a jogi személyek szervezeti szabályai irányadók.

Az új M. M. Tj. sem ismeri el a jogi személyek utáni öröklést.

Miként a Bgb., ez is külön intézkedik a megszűnt jogi személyek után fennmaradó vagyon hováfordításáról.

Igy a tj. pl. az egyesületeknél felsorolja (75. §.), hogy az egyesület megszűnése vagy feloszlata esetén kikre száll a vagyon.

Ellentétes külön törvényi rendelkezés hiányában a

megszűnt egyesület vagyona az alapszabályokban megjelölt célra száll.

Ilyen megjelölés hiányában, vagy hatálytalansága esetén, a közgyűlés elhatározhatja, hogy a vagyon köztestületre, közintézetre, közcélu egyesületre vagy valamely alapítványra szálljon.

Ha más jogosult nincs, a megszűnt egyesület vagyona az államkincstár törvényes örökösödésére vonatkozó szabályoknak megfelelően az államkincstárra száll. (75. §. 3. bekezdés.)

Amennyiben ez a szabály, mint lex territoriális külföldi jogi személyekre alkalmaztatnék, úgy egy bizonyos megszorítást kell csinálni.

A külföldi jogi személyek alapszabályainak és közgyűlési határozatainak rendelkezései a vagyonnak más egyesületre és általában más jogi személyre való szállása tekintetében csak annyiban bírnak jogi hatállyal, amennyiben az így megjelölendő külföldi jogi személy Magyarországon el van ismerve, jogképességgel bír és működése sem a magyar honi, sem a nemzetközi „ordre public“-ba nem ütközik.